Viorica Goicu

NUME DE FAMILIE, LA ORIGINE SUPRANUME DIN ȚINUTUL BEIUȘ

În studiul de față continuăm prezentarea numelor de familie care au funcționat ca supranume în cele două conscrieri din Ținutul Beiușului[1], redactate de reprezentanții administrației maghiare în limba latină în anul 1600[2], respectiv 1721[3].

Această categorie de nume de familie este alcătuită din foste supranume care au la bază cuvinte ale vocabularului românesc, cele mai multe fiind substantive, dar și adjective, într-un număr mai restrâns. De o mare diversitate semantică și reprezentând contribuția lexicală specifică la îmbogățirea ansamblului de nume de familie, aceste nume sunt de obicei grupate, după semnificația și intenția denominativă, în determinări de tip social-economic sau cultural și porecle. Cele dintâi sunt, la origine, calificative referitoare la condiția socială, economică, profesională, civilă, militară, religioasă a individului, adică nume de meserii, profesii și ocupații, nume de funcții și servicii, de titluri și grade ierarhice, nume de rudenie. Poreclele, având și ele la bază cuvinte ale vocabularului românesc, evocă direct ori figurat trăsăturile specifice ale unor indivizi, făcând aluzie la comportamente, fapte și situații ocazionale[4].

Referitor la criteriile de care trebuie să ținem seama când analizăm un nume din această categorie este necesar să facem câteva precizări. Până acum în domeniul toponimiei, cu aplicare practică imediată, lingviștii români au subliniat de fiecare dată ideea că cercetarea fiecărui nume de loc începe, în fapt, prin precizarea etimologiei, adică prin stabilirea cuvântului care a servit la crearea lui[5]. Cunoscând acest cuvânt, cunoaștem originea și, implicit, semnificația numelui de loc. Dacă ne raportăm la toponimia românească, am putea spune că un nume topic

[1] Pentru conținutul celor două conscrieri, vezi Viorica Goicu, Nume *de familie de origine toponimică din ținutul Beiuș*, în „Limba română", LVII, 2008, nr. 2, p. 186–197.

[2] David Prodan, *Domeniul Beiușului la 1600*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", V, 1962, p. 36–110.

[3] *Conscrierea domeniului Beiuș la anul 1721* a fost publicată de Ana Ilea, Gheorghe Mudura, Veronica Covaci în „Crisia", X, Oradea, 1980, p. 353–443.

[4] Cf. Christian Ionescu, *Nume de familie românești*, în „Limba română", XXXIX, 1990, nr. 3, p. 246–247.

[5] Criteriul în discuție a fost consecvent aplicat în cercetările de toponimie ale lui Emil Petrovici (Cf. *Studii de dialectologie și toponimie*, volum îngrijit de I. Pătruț, B. Kelemen și I. Mării, București, 1970, p. 173–202, 241–249, 292–303), apoi de alți toponomaști.

LR, LVII, nr. 4, p. 527–548, București, 2008

BDD-A649 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:04 UTC)

este de origine românească (adică a fost creat de români) dacă el poate fi explicat printr-un cuvânt existent azi sau cel puțin odinioară în limba română, iar un toponim nu este românesc (nu a fost creat de o populație românească) dacă nu îndeplineşte această condiție.

Transferând aceste criterii în domeniul antroponimiei, vom considera că numele de familie *Cociş*, *Covaci*, *Dudaş*, *Birău*, *Cătană*, *Nemeş*, *Ciula* etc. sunt româneşti, pentru că provin din supranume care au la bază cuvinte regionale caracteristice graiurilor din Crişana, în timp ce nume ca *Farcaş*, *Fazecaş*, *Molnar*, *Vaida*, *Chiş* etc. sunt maghiare, fiindcă românii localnici nu folosesc în graiul lor cuvintele de la baza acestor nume[6].

În cercetările privind antroponimia din Crişana pe baza materialului publicat în atlasele lingvistice, Alexandru Cristureanu[7] a evidențiat o trăsătură caracteristică a onomasticii din regiunile crişene: prezența influenței maghiare. În opinia autorului, această influență este de două tipuri: una populară, ca urmare a convieţuirii cu maghiarii, şi alta impusă pe cale oficială de către autoritățile fostului stat maghiar, influența directă de tip popular fiind mai evidentă în cazul prenumelor şi al poreclelor. Potrivit hărților publicate în ALR II, cea mai intensă influență maghiară în antroponimie se manifestă în ținutul de lângă Satu Mare, Carei şi nord-vestul Bihorului, dar scade treptat spre ținuturile sudice şi sud-estice ale Crişanei, fapt confirmat şi de cercetările noastre[8].

Cercetarea numelor de familie într-o zonă de contacte lingvistice româno-maghiare este fundamentală pentru cunoaşterea diferitelor aspecte ale vieții celor două comunități din Evul Mediu. Întrucât în cazul unor supranume nu cunoaştem cu exactitate care din cele două comunități lingvistice au creat supranumele respective, acestea fiind redate în grafia maghiară a epocii, vor fi marcate printr-un asterisc. Apoi, după numele prezentate în ordinea alfabetică a grafiei lor, este marcată prin cifrele I şi II atestarea numelui în una din cele două conscrieri ale domeniului Beiuş, din anii 1600 şi, respectiv, 1721. Pentru a cunoaşte evoluția supranumelor în fostul comitat Bihor[9], unde Beiuşul a reprezentat chiar de la întemeiere (anul 1270 *Benenus*, *Belynes*, *Belenjnes*)[10] un puternic centru administrativ, economic, comercial şi cultural, sunt consemnate atât atestările anterioare celor din conscrieri cât şi numele de familie actuale, înregistrate în localitățile de pe valea Crişului Negru de Teofil Teaha (1961) şi de autorii NALR

[6] Acelaşi criteriu l-am aplicat în analiza numelor de familie din Țara Zarandului (vezi Viorica Goicu, *Nume de persoane din Țara Zarandului*, Timişoara, 1996, p. 58–84).

[7] *Aspecte ale antroponimiei din Crişana*, în „Lucrări ştiințifice”, Oradea, seria B, 1969, p. 105–113.

[8] Viorica Goicu, *op. cit.*, p. 58–84; idem, *Cercetări de onomastică istorică*, Timişoara, 2008 (cap. *Nume de familie la origine nume de meserii din județul Arad, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, p. 68–81).

[9] Poreclele din structura numelor de familie vor face obiectul unui studiu aparte.

[10] Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, A–N, Bucureşti, 1967, p. 67.

BDD-A649 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:04 UTC)

Crişana (1996). De asemenea, în cazul unor nume de familie din Bihor menţionăm frecvenţa pentru anul 1994 consemnată în DFNFR I, A-B (2003) sau în Baza de date antroponimice (BDAR) Craiova.

1. Meserii specifice mediului rural (domeniul agricol, al creşterii animalelor, anumite îndeletniciri indispensabile vieţii de la sate):

**Alcs* I (Beiuş – 1): magh. *álcs*, o variantă mai veche a lui *ács* „tâmplar"; rom. *alcelui* „idem", atestat în română în secolul al XVI-lea[11], iar în Bihor tot ca supranume sub formele *Ach* 1423 şi *Acz* 1599 (RMCsSz 1993: 24); *ač* în Bihor (Tamás 1966: 53); nume de familie actuale *Aci* – 10, *Acs* – 65 în jud. Bihor (DFNFR 2003: 18);

**Aztalos* I (Beiuş – 1): magh. *asztalos* „tâmplar"; rom. *astaluş*, *astalâş* „idem" în Bihor (Tamás 1966: 83); atestat în Bihor tot ca supranume sub forma *Aztalos* din 1599 (RMCsSz 1993: 53); nume de familie actuale *Astalas* – 5, *Astalaş* – 3, *Astalis* – 1, *Astaliş* – 1, *Astalos* – 10, *Astaloş* – 4, *Asztalos* – 90 în jud. Bihor (DFNFR 2003: 100);

Bacs I (Criştior – 1): *baci* „cioban care prepară brânza", „mai mare peste ciobani" (DA s.v. *baciu*)[12]; magh. *bacs* „idem"[13]; nume de familie actuale *Baci* – 8, *Baciu* – 780, *Bacs* – 24 în jud. Bihor (DFNFR 2003: 119–121);

Butas I (Gurani – 1), II (Poienii de Jos – 1): *butaş* „dogar de buţi", sinonim cu *butar* şi *butnar* (DA s.v. *butar*), un derivat din *bute* cu sufixul *-aş*, care face o pereche omonimică cu *butaş* „porţiune de lăstar detaşată de la planta-mamă şi sădită pentru a forma o nouă plantă"; nume de familie actuale *Butaş* – 78 în jud. Bihor şi 126 în jud. Sălaj faţă de *Butar* – 250 în jud. Arad şi niciunul în Bihor (DFNFR 2003 : 393–394);

Csizmas II (Câmpanii de Sus – 1): *cizmaş* „cizmar", un derivat din *cizmă* cu sufixul *-aş*, sinonim cu *cizma*r (DA s.v. *cismă*); ca supranume este atestat prima dată în 1492 *Chyzmas* în grafie maghiară, apoi, la fel, în 1681 *Csizmas* Ion (Arad), 1725 Jacobus *Csizmás* (comitatul Békés) (RMCsSz 1993 : 252)[14]. Sinonimul său maghiar este *csizmadia*, atestat ca antroponim din 1579 *Czymazia* (EWU 1992 s.v. *csizmadia*);

**Czeoz* I (Beiuş – 1): magh. *csősz* „paznic de câmp, pândar"; rom. *cios* „idem" (DA s.v. *cios*); atestat în comitatul vecin Sătmar tot ca supranume sub forma *Chws* din 1452 (RMCsSz 1993: 265); o viñit *čyosu* şi m-a zălojit (Ursad, Bihor, BullLing. IV, 176); *cios* „jitar, gornic" (Bihor, Teaha 1961: 285);

[11] Alexandru Mareş, *Originalele primelor traduceri româneşti ale* ***Tetraevanghelului*** *şi* ***Psaltirii*** în *Cele mai vechi texte româneşti. Contribuţii filologice şi lingvistice*, Bucureşti, 1982, p. 199.

[12] Pentru atestările cuvântului *baci* în onomastică, vezi Viorica Goicu, *Onomastică românească*, Timişoara, 2001, p. 19–28.

[13] Un împrumut din limba română atestat în maghiară din 1462 sub forma *bach* (EWU 1992 s.v. *bács*).

[14] Pentru răspândirea numelui de familie *Cismaş* în Ţara Zarandului, vezi Viorica Goicu, *Cercetări de onomastică istorică*, p. 78.

BDD-A649 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:04 UTC)

**Dudas* II (Hăjmaş – 1, Sânnicolau de Beiuş – 1): magh. *dudás* „fluierar, cimpoier"; rom. *dudaş* „idem" înregistrat şi în Ţara Zarandului[15]; atestat tot ca supranume cu forma *Dudas* în comitatul Sătmar din 1512 (RMCsSz 1993: 317) şi nume de familie actual în Ţara Zarandului[16] şi în Ţara Oltului (Paşca 1936: 228);

Fauor I, *Faul* I (Burda – 2), *Favur* II (Băiţa – 1, Burda – 1, Sânmartin – 1), *Faur* II (Ştei – 1): *faur* „fierar" (DA s.v. *faur*)[17];

Guller I, II (Brădet – 2), II (Drăgăneşti – 1): *guler*, probabil un nume de agent sinonim al lui *guleş* „păstor de gule «vite»" (DA s.v. *gulă*); în acest caz *guler* (< *gulă* „turmă de vite" + suf. *-ar* > *-er*) formează o pereche omonimică cu *guler* „parte a unei haine, cămăşi etc.";

**Hegedüs* I (Beiuş – 1), *Hegjigjis* II (Corbeşti – 1): magh. *hegedűs* „violonist"; rom. *highidiş* „idem" (DA s.v. *highidiş*); atestat în Bihor tot ca supranume sub forma *Hegedes* din 1401 (RMCsSz 1993 : 464);

**Kadar* II (Pietroasa – 1), *Kádár* II (Ioaniş – 1): *cădar* „dogar de căzi"[18]; magh. *kádár* „idem" (DA s.v. *cadă*); înregistrat în Bihor tot ca supranume sub forma *Cadar* din 1478 (RMCsSz 1993 : 527), iar în Ţara Oltului sub forma *Kadar* din 1726 (Paşca 1936 : 195) şi în Zarand din 1746[19];

Karponar II (Groşeni –1): *cărbunar* „persoană care face sau vinde cărbuni" (DA s.v. *cărbune*); toponimul *Vale li Cărbunăr*^{i} (Poiana) (Teaha 1961 : 141);

**Koczis* I (Beiuş – 1), *Kocsis* II (Şuncuiuş – 1): magh. *kocsis* „vizitiu"; rom. *cociş* „idem" (DA s.v. *cociş*); *Cocsisch* 1722 nume de familie în Ţara Oltului (Paşca 1936: 211); nume de familie actuale *Cociş* – 91 şi *Kocsis* – 490 în judeţul Bihor[20];

Koczkas II (Beiuş – 1): magh. *kockás* „jucător de cărţi, cartofor"; rom. *coţcaş* „idem", sinonim cu *coţcar* (DA s.v. *coţcă*);

Koliebas I (Ştei – 1): *colibaş* „lucrător cu palma (care locuieşte în colibă)"; „pălmaş, salahor, ziler" (DA s.v. *colibă*);

**Kouacz* I (Beiuş – 4, Tărcaia – 1), *Kovats* II (Beiuş – 2), *Kovacs* II (Belejeni – 1, Remetea – 1, Tărcaia – 2): magh. *kovács* „fierar"; rom. *covaci* „idem" (DA s.v. *covaciu*); înregistrat în Bihor tot ca supranume sub forma *Kouach* din 1414 (RMCsSz 1993: 629);

Ladar II (Pietroasa-Şoimuş – 1), *Ládár* II (Şuştiu – 1): *lădar* „confecţioner de lăzi"; este cunoscut şi în Ţara Zarandului unde a format o serie de nume de familie atestate în 1746[21];

[15] *Ibidem*, p. 77.

[16] Vezi Viorica Goicu, *Nume de persoane din Ţara Zarandului*, p. 64.

[17] Vezi Viorica Goicu, *Cercetări de onomastică istorică*, p. 78.

[18] Numele de agent *cădar* (< *cadă* + suf. *-ar*) este cunoscut şi în limbile din sudul şi vestul României: scr. *kadar*, sloven *kadár*, magh. *kádár* (1585), iar ca antroponim apare în documente cu o atestare foarte timpurie: 1255 *Cadar* (EWU 1992 s.v. *kádár*).

[19] Vezi Viorica Goicu, *Cercetări*…, p. 77.

[20] Vezi Teodor Oancă, *Onomastică şi dialectologie*, Craiova, 1999, p. 68.

[21] Vezi Viorica Goicu, *Cercetări de onomastică* istorică, p. 77.

BDD-A649 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:04 UTC)

**Lakatos* II (Beiuş – 1): magh. *lakatos*; rom. *lăcătuş* (DA s.v. *lăcătuş*); atestat în Bihor tot ca supranume sub aceeaşi formă din 1692 (RMCsSz 1993 : 662);

Liber II (Sălişte de Beiuş – 1): *liber*, probabil un nume de agent derivat din *libă* „gâscă, boboc de gâscă” < magh. *liba*[22] „idem” (vezi supra *guler*), sensul apelativului *liber* fiind cel de „crescător de libe”; *Liba*, supranume în Ţara Oltului (Paşca 1936 : 126) şi poreclă în Câmpani din jud. Bihor (NALR Crişana 1996: 49);

Major II (Bieuş – 1): magh. *major* „fermier”; rom. *maier* (Transilv., Olt.) „idem” (DLR s.v. *maier*); atestat în Bihor ca supranume din 1564 sub forma *Maior* (RMCsSz 1993 : 662);

**Meszaros* I (Şoimuş – 1, Tărcaia – 1): magh. *mészáros* „măcelar”; rom. *misarăş* (Transilv. şi prin Ban., Maram.) „idem” (DLR s.v. *misarăş*); atestat în Bihor tot ca supranume sub forma *Mezarws* din 1436 (RMCsSz 1993: 727);

Morar II (Nimăeşti – 1): *morar*; *Morar* nume de familie actual (Călugări) şi în structura toponimelor *Liasa Morarului* (Briheni), *Morăreşt'i* faţă de deal (Călugări), *Morăriasca* şes arabil (Şedişte) (Teaha 1961: 137, 145); *Morar* nume de familie actual cu 1 311 apariţii şi *Moraru* cu 132 apariţii în jud. Bihor[23];

Olyiş II (Mierag – 1): *oieş* (prin Maram. şi nordul Transilvaniei) sinonim cu *oier* (DLR s.v. *oieş*); este cunoscut şi în Ţara Zarandului unde apare ca nume de famile sub forma *Ojas* în 1746[24];

Ordas II (Belejeni – 2): *urdaş* „cioban care face urdă” sinonim cu *urdar*; în DLR (s.v. *urdáş*) cuvântul este înregistrat cu sensul „mâncare ciobănească făcută din urdă înmuiată cu apă şi prăjită în unt de oaie”; în Ţara Zarandului, *urdaş* este un nume de agent şi este atestat ca nume de familie la 1746 sub forma *Urdas*[25]. Din română, apelativul *urdă* a intrat în maghiară 1548 *orda*, în bulgară şi slovacă *urda*, dar magh. *ordas*, cu prima atestare la 1229 ca supranume *Vrdos*, apoi în 1326 *Vrdas*, 1334 *Ordos*, 1338 *Ordas*, este considerat de lingviştii maghiari un adjectiv cu sensul „negricios” sau „roşcat”? (EWU 1992 s.v. *orda*, *ordas*).

Pokulyar II (Pocluşa-Hodişel – 1): *păcurar* „cioban, păstor” (DLR s.v. *păcurar*); este atestat ca nume de familie la 1746 în mai multe localităţi din Ţara Zarandului sub formele *Pecorar*, *Pekorar*, *Pokorar* şi *Pokurar*[26];

Porkar II (Archiş – 1): *porcar*; sub aceeaşi formă, supranumele este consemnat la 1746 şi în Ţara Zarandului[27];

Pulyas II (Vaşcău – 3): probabil numele de agent *puiaş* „crescător de pui” (< *pui* + suf. *-aş*) cf. *guleş*; numele *Pulya* II (Vaşcău – 2, Stânceşti – 3) s-a format tot de la *pui* cu suf. antroponimic *-a*;

[22] *Liba* ca toponim maghiar din 1193 (EWU 1992 s.v. *liba*).

[23] Vezi Teodor Oancă, *Geografie antroponimică românească. Metode şi aplicaţii*, Craiova, 1998, p. 215–216.

[24] Vezi Viorica Goicu, *Cercetări de onomastică istorică*, p. 75.

[25] *Ibidem*, p. 76.

[26] *Ibidem*, p. 75.

[27] *Ibidem*.

BDD-A649 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:04 UTC)

**Szakács* II (Şuncuiuş – 1): magh. *szakács* „bucătar”; rom. *socaci* „idem” (DLR s.v. *socaci*); atestat tot ca supranume în comitatul Sătmar sub forma *Zakacs* din 1412 (RMCsSz 1993: 958); în Munții Apuseni, un *socaciu* împărătesc[28]; nume de familie actual *Socaci* – 10 şi *Szakács* – 372 în jud. Bihor[29];

Szpatar II (Urviş – 1), *Iszpatar* II (Chişcău – 1): *spătar* „meşteşugar care face spete” (DLR s.v. *spătar*[2]); în acest caz numele de agent *spătar* (< *spată* „piesă la războiul de țesut constituită dintr-un sistem de lamele paralele, fixate la ambele capete, care formează un fel de pieptene montat în vatală, cu ajutorul căruia firele de urzeală sunt menținute la distanțe fixe unul de altul” (DLR s.v. *spată*) + suf. *-ar*) formează o pereche omonimică cu *spătar* „dregător”;

**Szekeres* II (Urviş – 1): magh. *szekeres* „căruțaş”; rom. *sechereş* „idem” (DLR s.v. *sechereş*); atestat în Bihor tot ca supranume sub forma *Scekeres* din 1444 (RMCsSz 1993 : 984); în Maramureş, var. *secherâş* „cel ce umblă cu car, cu căruță”[30];

**Zeoczÿ* I (Beiuş – 1), *Zwczy* I (Beiuş – 8), *Zwczj* I (Beiuş – 1), *Suczz* I (Budureasa – 1), *Sucs* II (Beiuş – 1), *Szücs* II (Beiuş – 2, Beliu – 1, Drăgăneşti – 1, Rieni – 1), *Szöcs* II (Pietroasa – 1): magh. *szűcs* „blănar, cojocar”; rom. *suci* „idem” (DLR s.v. *suci*), *suču* „idem” (Sălaj), *suču* face t’eptare (Socodor, jud. Arad) (Tamás 1966: 708); numele de familie actuale *Suciu* – 1 341 şi *Szűcs* – 1 520 în jud. Bihor[31];

Trokar I (Câmp – 1): *trocar* „persoană care confecționează sau vinde troace” (< *troacă* + suf. *-ar*) (DLR s.v. *trocar*); numele de agent *trocar* poate să facă referire şi la cel care confecționează *trocuri* (pl.) cu singularul *troc* „albie, copaie mai mică” ce se regăseşte în numele de familie *Troko* I (Poienii de Sus – 1);

**Zabo* I (Beiuş – 7, Tărcaia – 1), *Szabo* II (Beiuş – 5, Fânațe – 1, Meziad – 1, Mierag – 1, Nimăieşti – 2, Prisaca – 1, Remetea – 1, Uileacu de Beiuş – 1): magh. *szabó* „croitor”; rom. *săbău* „idem” (DLR s.v. *săbău*); atestat în Bihor tot ca supranume sub forma *Zabo* din 1478 (RMCsSz 1993: 955); *Sabău* nume de familie actual (Băița, Şedişte) şi în structura toponimului *Dâmbu Săbă*[u]*aşului* (Poiana) ca diminutiv (Teaha 1961: 134); nume de familie actuale *Sabău* – 2 336 şi *Szabó* – 6 450 în jud. Bihor[32].

2. Categorii sociale cu caracter juridic sau administrativ, nume de titluri şi grade ierarhice (ecleziastice):

[28] T. Frâncu – G. Candrea, *Românii din Munții Apuseni (Moții)*, Bucureşti, 1888, p. 248.

[29] Teodor Oancă, *Geografie antroponimică românească*, p. 198–199.

[30] Vezi I. Bârlea, *Cântece poporane, descântece, vrăji, farmece şi desfaceri*, Bucureşti, 1924, p. 116.

[31] Teodor Oancă, *Geografie antroponimică românească*, p. 203–204.

[32] *Ibidem*, p. 207–208.

BDD-A649 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:04 UTC)

Bann II (Hăjmaş – 1): *ban* „guvernator al unei regiuni de graniță în Ungaria feudală”, „titlu şi funcție de mare dregător în Țara Românească după sec. XV” (DA s.v. *ban*)[33]; toponimul *Ograda lu Ban* (Briheni) (Teaha 1961: 137);

**Biro* I (Mizieşul de Jos – 1), II (Beiuş – 1, Mizieş – 1): magh. *biró* „primar”; rom. *birău* (Transilv.) „primar (la sate)”, „jude (comunal)”, (Bucov.) *vornic*, (Ban.) *chinez* (DA s.v. *birău*); atestat în Bihor tot ca supranume sub forma *Byro* din 1414 (RMCsSz 1993 : 142); nume de familie actuale *Birau* – 18, *Birău* – 256, *Birăuț* – 4 şi *Biro* – 1103 în jud. Bihor (DFNFR 2003: 237, 239);

Bogato I (*Racztoka – 2, înglobată în Pietroasa): *bogat* „care posedă (multă) avere” (în opoziție cu *sărac*) (DA s.v. *bogat*);

Flamenda I (Beiuşele – 3): *flămând(a)* poate reprezenta supranumele unei femei sau un supranume masculin cu sufixul antroponimic *-a* (cf. şi numele de familie *Paska* – 4, *Sida* – 1, *Vida* – 3, *Ztana* – 4 din aceeaşi localitate);

**Hajdo* II (Brădet – 2), *Hajdu* II (Mărăuş – 3, Mierag – 1): magh. *hajdú* „păstor de vite”, „soldat infanterist”, „hoț”; rom. *haidău* „brigand, hoț” (Tamás 1966 : 397); un *haidău* de prin Bihor[34]; atestat în Bihor tot ca supranume sub forma *Hajdu* din 1599 (RMCsSz 1993: 447);

Jude I (Hotărel – 3): *jude* „judecător”, „primar”; nume de familie actual *Jud'e* (Poiana) (Teaha 1961: 145)[35];

**Katona* II (Groşeni – 1, Leleşti – 1, Mărăuş – 1): magh. *katona* „soldat”; rom. *cătană* „idem” (DA s.v. *cătană*); atestat în Bihor tot ca supranume sub forma *Kathana* din 1489 (RMCsSz 1993: 563);

**Nemes* I (Mizieşul de Jos – 1), II (Beiuş – 1, Criştior – 1), *Nemis* I (Bunteşti – 1): magh. *nemes* „nobil”; rom. *nemeş* „idem” (învechit şi regional *némiş*) (DLR s.v. *nemeş*[2]); atestat în Bihor tot ca supranume sub forma *Nemes* din 1416 (RMCsSz 1993: 768);

Popa I (*Boy – 2, contopit cu Vaşcău, Chişcău – 3, Pociovelişte – 1), II (Bărăşti – 1, Botfei – 2, Cărpinet – 1, Chişcău – 1, Fânațe – 1, Groşeni – 1, Hinchiriş – 1, Petreasa – 1, Sălişte de Beiuş – 1): *popă*; *Popa*, nume de familie actual (Băița, Briheni, Şedişte) şi în structura toponimelor *Dâmbu Popii* (Călugări), *Fântâna Popii* (Briheni), *Hârtopu Popii* (Câmp), *Moara Popii* (Câmp), *Pád'ina Popii* (Criştiorul de Sus), *Valĕ Popii* (Briheni) (Teaha 1961 : 135–145);

Vikar II (Groşeni – 1): *vicar* „preot sau episcop care suplineşte un cleric de rang mai înalt, îndeplinind diferitele funcții administrative” (DLR s.v. *vicar*).

[33] Pentru răspândirea cuvântului *ban* în onomastica românească şi a popoarelor vecine, vezi Viorica Goicu, *Contribuții de onomastică istorică*, Timişoara, 2001, p. 150–177.

[34] Vezi Titus Popovici, *Setea*, Bucureşti, 1958, p. 71.

[35] Înregistrat sub formele *Sudele* 1591, *Zsudele* 1758 ca nume de familie în Țara Oltului de Ştefan Paşca (1936: 266).

BDD-A649 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:04 UTC)

3. Nume de rudenie, la origine calificative referitoare la condiția familială a individului:

Baba II (Totoreni – 1), *Bába* II (Criştior – 1): *babă* „bunică”, atestat în Bihor tot ca supranume sub aceeaşi formă din 1599 (RMCsSz 1993: 54); nume de familie actual *Baba* – 283 în jud. Bihor (DFNFR 2003: 114);

Fat II (Tărcăița – 1): *făt* (în Transilvania de vest şi de nord ungurism: *fătul bisericii* traduce întocmai magh. *egyház-fi* „fiul bisericii”) sau numai *făt* „crâznic, paracliser, țârcovnic” (DA s.v. *făt*) [36];

Kopil II (Pietroasa – 1): *copil* (întrebuințat în limba veche în opoziție cu *fecior* (*drept* sau *cu cununie*), *cocon* sau *prunc*, şi azi în unele regiuni din vestul şi nordul teritoriului dacoromân, de obicei accentuat *cópil*, cu sensul „fiu nelegitim sau natural, în afara căsătoriei, copil din flori” (DA s.v. *copil*); *Copil* nume de familie actual (Briheni, Câmp) (Teaha 1961: 145);

Mos I (Cociuba Mică – 2, Colești – 1, Lunca – 2, *Racztoca, sat unit cu Pietroasa – 1, *Zeoldeo – 3, sat dispărut), *Mosul* I (*Vrszest – 1, sat contopit cu Lunca), *Moss* II (Vărzarii de Jos – 1): *moş* „bunic” (DLR s.v. *moş*); *Moş* nume de familie actual în Bihor (Briheni, Câmp, Călugări) şi în structura toponimului *Moşuleşt*^{i} cătun (Câmp) (Teaha 1961: 137, 145);

Nepot I (Câmpanii de Jos – 1): *nepot* (popular; adesea determinat prin *de buric*) „copil considerat în raport cu moaşa sa” (DLR s.v. *nepot*);

Punkrutz II (Burda – 1): *pruncuț* (învechit şi regional) diminutiv al lui *prunc* (DLR s.v. *pruncuț*).

Cercetarea numelor de familie formate din foste supranume, înregistrate în cele două conscrieri din fostul domeniu Beiuş, ne-a condus la următoarele concluzii.

Atât Ungaria cât şi Transilvania cu ținuturile crişene şi maramureşene, fiind expuse influențelor occidentale, au dezvoltat un supranume de familie care s-a transmis din generație în generație cu mult înainte de fixarea oficială a numelor de familie în 1776; acest fapt este confirmat de păstrarea supranumelor în aceleaşi localități sau în cele învecinate. De asemenea, contactele lingvistice româno-maghiare, mai intense în domeniul lexicului, au lăsat urme şi în cazul supranumelor în ambele comunități lingvistice, mai evidente în târgul Beiuş şi în localitățile Tărcaia şi Şoimuş, unde a existat şi o populație maghiară.

Numele prezentate ne arată în mod evident că creşterea animalelor şi a păsărilor de curte a fost ocupația de bază a locuitorilor (*Baci*, *Guler*, *Liber*, *Oieş*, *Păcurar*, *Porcar*, *Puiaş*, *Urdaş*) şi mai puțin agricultura (*Cios*, *Colibaş*, *Maier*), depresiunea Beiuşului fiind o regiune mai puțin propice activităților agricole şi viticole.

[36] Cu acelaşi sens, probabil printr-o apropiere de cuvintele *sfătuiesc*, *sfătos* etc., şi varianta *sfăt* (în Şimleu): „În comitatul Bihorului… unul dintre rudeniile mortului sau *sfătul* (= crâznicul) umple cu vin păharele de pe masă” (S. Fl. Marian, *Inmormântarea la români*. *Studiu etnografic*, Bucureşti, 1892, p. 268).

BDD-A649 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:04 UTC)

Alte meserii sunt legate de confecţionarea diferitelor obiecte strict necesare în alimentaţie şi în gospodărie (*Butaş*, *Cădar*, *Cărbunar*, *Cociş*, *Covaci*, *Dudaş*, *Faur*, *Lădar*, *Misarăş*, *Morar*, *Socaci*, *Spătar*, *Trocar*), iar meşteşugurile s-au dezvoltat mai ales în târgul Beiuş şi în cele două localităţi cu populaţie mixtă (*Alci*, *Astăluş*, *Cismaş*, *Lăcătuş*, *Sabău*, *Suci*).

Posesorii altor nume ne trimit la anumite categorii sociale cu caracter juridic (*Jude*), administrativ (*Ban*, *Birău*) sau militar (*Cătană*, *Haidu*), la nume de titluri (*Nemeş*) şi grade ecleziastice (*Popa*, *Vicar*) sau la situaţia materială a unor persoane (*Bogatu*, *Flămânda*, *Sărac*).

În acest caz suntem în prezenţa unui fenomen destul de des întâlnit în Evul Mediu la popoarele europene: formarea unor supranume de la nume de instituţii, între care se recunosc câteva aparţinând Transilvaniei (*birău*, *cătană*, *haidu*, *jude*, *nemeş*, *vicar*), născute din realităţile locale şi înrădăcinate în societatea care le-a generat. Aceste instituţii au imprimat procesului istoric de formare şi organizare a Transilvaniei caracteristici diferite de cele ale regatului feudal maghiar, fapt ce-i va conferi o dezvoltare cu numeroase trăsături autonome[37].

SIGLE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALR II	=	*Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea II, vol. I. A. *Corpul omenesc, boli (şi termeni înrudiţi)*. B. *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viaţa religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici, Sibiu-Leipzig, 1940.
BDAR	=	*Baza de date antroponimice a României*, Craiova, 1994.
BullLing.	=	„Bulletin linguistique", publié par. A. Rosetti, Bucureşti, I (1933) şi urm.
DA	=	*Dicţionarul limbii române*, tomul I, partea I, A-B, Bucureşti, 1913 şi urm.
DFNFR	=	*Dicţionar de frecvenţă a numelor de familie din România*, vol. I, A-B, Craiova, 2003.
DLR	=	*Dicţionarul limbii române*. Serie nouă, tom. VI–XIV, 1965–2002.
EWU	=	*Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen*, band I–VI, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.
NALR Crişana	=	Ionel Stan, Dorin Uriţescu, *Noul atlas lingvistic român. Crişana. Date despre localităţi şi informatori*, Bucureşti, 1996.
Paşca	=	Ştefan Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale din Ţara Oltului*, Bucureşti, 1936.
RMCsSz	=	Kázmér Miklós, *Régi magyar családnevek szótára, XIV–XVII század*, Magyar Neyelvtudományi Társaság, Budapest, 1993.
Tamás	=	Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapest, 1966.
Teaha	=	Teofil Teaha, *Graiul de pe valea Crişului Negru*, Bucureşti, 1961.

[37] Vezi Ştefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, Cluj, 1971, p. 71.

BDD-A649 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:04 UTC)

NOMS DE FAMILLE, À L'ORIGINE SURNOMS DU PAYS DE BEIUŞ

(Résumé)

La recherche des noms de famille formés d'anciens surnoms dans les deux conscriptions de l'ancien domaine de Beiuş (1600, 1721) nous a conduit aux conclusions suivantes.

La Hongrie et la Transylvanie avec les régions situées sur les rivières Criş et Maramureş, exposés aux influences occidentales, ont développé un surnom familial héréditaire beaucoup avant la fixation officielle des noms de famille en 1776; ce fait est confirmé par la conservation des surnoms dans les mêmes localités ou dans celles avoisinantes. De même, les contacts linguistiques roumaino-hongrois, plus intenses dans le domaine du lexique, ont laissé des traces dans le cas des surnoms dans les deux communautés linguistiques, plus évidentes dans le bourg Beiuş et dans les localités Tărcaia et Şoimuş, où il y a eu aussi une population hongroise.

Les noms présentés nous montrent de manière évidente que l'élevage des animaux et des volailles a été l'occupation principale des habitants (*Baci*, *Guler*, *Liber*, *Oieş*, *Păcurar*, *Porcar*, *Puiaş*, *Urdaş*) et moins l'agriculture (*Cios*, *Colibaş*, *Maier*), la dépression de Beiuş étant une région moins propice aux activités agricoles et viticoles.

D'autres métiers sont liés à la fabrication de différentes objets strictement nécessaires à la vie rurale (*Butaş*, *Cădar*, *Cărbunar*, *Covaci*, *Dudaş*, *Faur*, *Lădar*, *Misarăş*, *Morar*, *Socaci*, *Spătar*, *Trocar*) et l'artisanat s'est développé surtout dans le bourg Beiuş et dans les deux localités avec une population mixte (*Alci*, *Astăluş*, *Cismaş*, *Lăcătuş*, *Sabău*, *Suci*).

Les possesseurs d'autres noms renvoient à des catégories sociales avec un caractère juridique (*Jude*) ou administratif (*Ban*, *Birău*), à des noms de titres (*Nemeş*) et de degrés ecclésiastiques (*Popa*, *Vicar*) ou à la situation matérielle des personnes (*Bogatu*, *Flămânda*, *Sărac*).

Dans ce cas nous sommes dans la présence d'un phénomène assez souvent rencontré au Moyen Âge chez les peuples européens: la formation des surnoms à partir des noms d'institutions, parmi lesquels on reconnaît certains appartenant à la Transylvanie (*birău*, *cătană*, *haidu*, *jude*, *nemeş*, *vicar*) nés des réalités locales et enracinés dans la société qui les a générés. Ces institutions ont imprimé au processus historique de formation et d'organisation de la Transylvanie des caractéristiques différentes face à celles du royaume féodal hongrois, fait qui lui conférera un développement avec de nombreux traits autonomes.

Universitatea „Tibiscus" Timişoara
Str. Lascăr Catargiu nr. 4–6

Adrian Rezeanu

METAFORA ÎN TOPONIMIA URBANĂ

1. Urbanonimia diacronică, marcată atât prin surse arhivistice cât şi prin memoria colectivă locală, constituie un depozitar de informaţii privind cultura urbană din diferite etape de evoluţie socială, economică şi culturală[1]. Succesiunea acestor etape, dar şi intercondiţionarea lor pot reprezenta piste de comunicare culturală urbană în contextul mutaţiilor demografice.

[1] Vezi Alexandru Ofrim, *Oraşul între cultura scrisă şi cultura orală*, în „Historia Urbana", tom V, 1997/2, p. 185–191.

BDD-A649 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:04 UTC)